

УДК 342.2

*П. О. Копиленко**аспірантка**Міжнародного університету бізнесу і права***ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВИХ СТРАТЕГІЙ**

Активне реформування правової системи і пов'язане з цим перетворення правової науки загалом за період становлення незалежної Української держави, й особливо починаючи з 2014 року, потребує докорінного оновлення й поліпшення чинного законодавства. Змінювання правової системи шляхом перетворення і перебудови українського суспільства, оптимізації чинного українського законодавства й адаптації його до законодавства країн – членів Європейського Союзу для України як європейської демократично-правової держави потребує гармонізації за обставин постійних економічних, політичних і соціальних збурень і в умовах воєнного конфлікту на сході країни, анексії Криму Росією як країною-агресором. Різні перетворення в Україні відбудуться ефективно, маючи у підґрунті послідовну державну правову політику, науково обґрунтовану і таку, що немає суттєвих розбіжностей, яка базуватиметься на поставлених чітких і виважених загальнодержавних правових цілях.

Вивчення правової проблематики правових стратегій слід розпочинати з вибору філософсько-правової методології. Правильний і науково обґрунтований вибір теоретико-методологічних методів і підходів дослідження правових стратегій, їхньої філософсько-правової бази спроможне забезпечити не лише дієве втілення цілей дослідження, а й організувати роботу у такий спосіб, щоб досягти позитивних, коректних, чітких і достовірних результатів у вивченні правових стратегій.

Отже, використання дослідної науково-правової методології, що об'єднує складники різних наукових підходів до вивчення права, збільшує вірогідність логічного трактування правових стратегій і з'ясування їхнього значення у розвитку сучасного права України і філософсько-правових категорій теорії держави і права.

Розв'язуючи питання про введення в наукове дослідження деякої теоретико-методологічної бази у процесі вивчення правових стратегій, варто звертати увагу й на те, що в умовах методологічного різноманіття відкривається можливість вибудовування найбільш вичерпної з позицій теорії держави і права й цілком відповідного бачення досліджуваного правового явища, у нашому випадку – правових стратегій. Теорія держави і права являє собою важливу складову цілісної системи філософсько-правових знань про суспільство і дер-

жаву. Саме у концептуальних межах теорії держави і права відбувається вивчення, формування і розвиток державно-правових явищ, зокрема, правових стратегій, що дозволяє з теоретико-методологічних позицій обґрунтувати науково-правові напрями перетворення соціально-правової дійсності України. Проблематика теорії держави і права відає неймовірно великим масивом правових, філософських, спеціально-правових і прикладних правових явищ, різноспрямованими за змістом, однак об'єднаних єдиною методологією дослідження державно-правових інституцій, а саме – правових стратегій [1, 2, 3].

Для сучасного правника, крім спеціально прикладних навичок ведення професійної діяльності, потрібне належне, основане на законодавчих засадах виконання професійних функцій. Сучасному українському правнику слід мати фундаментальні філософсько-правові знання для формування власних концептуальних правових уявлень про такі важливі правові явища сьогодення, як основи теорії держави і права, в їхньому взаємозв'язку і в правовій взаємодії.

Одне із завдань української правової науки і, зокрема концепції держави і права, полягає в тому, щоб сприяти формуванню чітких правових принципів із виходом на практичні рекомендації щодо розвитку і формулювання саме правових стратегій у вирішенні певного спектра правових проблем. І доти, доки не буде знайдено раціонального пояснення такого філософсько-правового поняття, як «правові стратегії», правники не в змозі будуть відшукати комплексне теоретико-методологічне рішення правових проблем, які напряду залежать від правових стратегій, і не буде розв'язана проблематика класифікації правових стратегій, що негативно позначиться на правотворчості й правозастосовній практиці загалом.

Правові стратегії як філософсько-правове поняття є одним з найважливіших правових категорій теорії держави і права. Проведені в українській правничій науці дослідження [4, 5, 6, 7] свідчать про те, що однозначного трактування поняття «правові стратегії» не існує й різні науковці, наукові правові школи та фахівці-практики права використовують різні правові явища, даючи трактування правових стратегій. Більшість правових стратегій як правових норм формулюються як правила правового поведіння й успішного функціонування суб'єктів права. Однак не

всі види правових стратегій можуть розглядатися як пряма спонукка до дій і втілення у життя.

У контексті нашого дослідження правових стратегій як філософсько-правових категорій теорії держави і права ми виходили з того, що, на противагу іншим різновидам стратегій, правова стратегія витікає безпосередньо з правових цілей. Таким чином, якщо такі цілі, для реалізації яких і розробляється правова стратегія, безпосередньо пов'язані зі зміною правових концепцій, принципів і, зокрема, правової і правничої практики, тоді такі стратегії можна назвати правовими. Якщо ж право виступає лише певним підходом у досягненні деяких цілей, тоді стратегію вважають неправовою.

Якщо певний правовий документ має правовий характер, а це у випадках, коли йдеться про такі питання, як гарантування і належне забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина з боку держави або укріплення суспільного порядку, врегульованого правом або чинним законодавством, гарантування рівноправності для всіх верст і прошарків громадян, тоді за таких обставин доцільно стверджувати про наявність комплексної правової стратегії, що об'єднує соціально-політичну, економічну і правову стратегії.

На думку науковців [8, 9, 12], правова стратегія – це довгостроковий, якісно встановлений напрям розвитку певного об'єкта права, наприклад, деякого підприємства чи організації, що функціонує у певній галузі, використовуючи правові підходи і форми діяльності, регулює систему взаємних правових стосунків, що складаються як всередині такої організації, так і з навколишнім соціально-правовим середовищем, а також стосуються безпосередньо правових позицій, концепцій і принципів організації, що в кінцевому підсумку сприятимуть досягненню поставлених правових цілей.

Грунтуючись на власних дослідженнях правових стратегій, ми можемо визначити правову стратегію як правовий напрям розвитку такої організації чи підприємства і як загальну кількість правових орієнтирів і правових обмежень, що визначають напрями розвитку відповідно до поставленої мети. На нашу думку, правова стратегія – це певний, а в деяких випадках і конкретизований набір правових правил, якими керується організація у прийнятті управлінських рішень.

Правові стратегії можна розглядати і як узагальнений комплекс правових настанов, і як конкретний план ведення правової діяльності, що призначені для того, аби досягти поставлених стратегічних, правових, соціальних та економічних цілей організації. Такі підходи до розуміння правових стратегій свідчать про те, в правовій науці існують кілька правових позицій у досліджуваній проблематиці правових стратегій [10].

Цікавою у контексті нашого дослідження виглядає думка про те, що правова стратегія організації являє собою розрахований на довгострокову перспективу комплексний недеталізований із правових позицій план, бізнес-план, керівництво діяльністю організації у досягненні встановленої мети. Викликає і певний дослідницький інтерес й така думка про сенс правових стратегій як чітко визначений, науково обґрунтований та оснований на правових концепціях план розвитку організації на довгостроковий період. Як стверджують деякі науковці [8, 12], у тих випадках, коли правову стратегію визначають як правовий напрям перспектив організації, для нас залишається очевидним той факт, що під правовим напрямом організації розуміють перспективи організації, за якими вона буде діяти у певному правовому, соціально-економічному середовищі. У такому разі правовий напрям організації, на нашу думку, можна розглядати як тотожний до недеталізованого правового плану, достатньо абстрактного і без чітко прописаних дій, тобто ми її визначатимемо як умовну правову стратегію організації. Таким чином, по-перше, такий план діяльності організації може бути не лише стратегічним, а й тактичним, тобто таким, що стосується втілення деяких правових, соціально-економічних операцій.

Однак варто наголосити, що правова стратегія – це не лише планування діяльності організації, а саме – недеталізований план, за яким встановлюють загальну лінію ведення правової діяльності, з визначеним або абстрагованим узагальненим курсом, спрямованим на досягнення поставлених правових цілей. Також, по-друге, стратегічний правовий розвиток організації може встановлюватись не лише за планованими правовими заходами, а й як правовий процес самоорганізації. Отже, у правозастосуванні правових стратегій ми можемо стикнутися з тим, що досліджуваній нами дефініції «правові стратегії» в юриспруденції фактично надаються два самодостатніх трактування. Це першочергово стосується правових стратегій й їх реалізації, і це пов'язує безпосередньо з правовим стратегічним плануванням. Саме правове стратегічне планування у такому контексті визнається як правовий інструмент, завдяки застосуванню якого організація виявиться спроможною приймати ефективні управлінські рішення у чітко встановленому правовому полі.

Потрібність у розробці й обґрунтуванні на науково-правових позиціях правових стратегій організації (це стосується також і держави як самодостатньої організації) викликана появою нестійкого становища організації, що спричинено непередбачуваними збуреннями і перетворенням, які відбуваються, мають відбутись за певним період часу або можуть з'явитись у найближчій перспективі, й всередині організації.

Останнім часом в українських реаліях можна помітити, й на це вказують й деякі дослідження [4, 5, 7], підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств й організацій, а також Української держави як окремої самодостатньої організації (тобто розробка правових стратегій на державному рівні). Отже, звідси можна дійти висновку, що трактування терміна «правові стратегії» має тісний зв'язок з розумінням правової стратегії як плану досягнення цілей, і досліджуване правове явище слід розглядати як провідне, а значення, за яким правова стратегія уподібнюється до напряму розвитку, – як допоміжне, тобто додаткове.

У контексті дослідження можна дійти такого логічного висновку, що дефініція правової стратегії з філософсько-правових позицій і концептуально можна включити до інструментарію правових наук. Вивчаючи правові стратегії, під час дослідження ми стикнулись з таким поняттям, як «правова політика», що за логікою можна вважати рівнозначним поняттю «правові стратегії». На з'ясування філософсько-правового наповнення терміна «правові стратегії» варто дослідити вихідне положення поняття «правові стратегії» як спосіб дій, лінії поведінки та ін. [13]. У філософських і правовій науках можна відшукати незліченну кількість визначень цього правового поняття. На нашу думку, це можна пояснити тим, що згадуване поняття «правові стратегії» характеризується безліччю аспектів і філософсько-правовою складною структурою. Саме множинність підходів до визначення поняття «правові стратегії» потребує дослідити проблематику змістовного наповнення правових стратегій, охарактеризувати ті ключові моменти, що обґрунтовують специфіку методології визначення правових стратегій, як філософського і як правового явища, з'ясувати функцію, яку відіграє ця дефініція у правовому полі суспільства, а також всебічно охарактеризувати теоретико-методологічні складові правових стратегій як джерела розвитку права, що втілюється і набуває особливих правових форм.

Загальновідомим залишається й той факт, що правові стратегії, і правовий аспект, і стратегічний, мають грецьке походження, буквально стратегія перекладається як «мистецтво підготовки і ведення війни та великих воєнних операцій; як наука про ведення війни – вища військова наука» [13]. Від початку введення цього поняття у філософський апарат теорії держави і права застосовувався винятково у військовій справі і саме – у контексті ведення війни. З розвитком цивілізації та права, починаючи з демократії Римської республіки до військового терміна, було залучено і правовий інструмент, що згодом перетворився на окреме філософсько-правове поняття «правові стратегії» як «мистецтво найбільш дієвого

застосування всіх правових потужностей держави у досягненні загальнодержавної цілі, із застосуванням дипломатичних інструментів впливу, економічного тиску, укладання вигідних договорів держави з союзниками, стратегію залучення промисловості, раціонального розподілу наявних людських ресурсів» та ін. [14]. Правова тактика і правова стратегія як структурний елемент правової системи держави дає можливість скласти уявлення про походження, соціально-економічні, політичні і соціокультурні та інші філософсько-правові засади правових стратегій у контексті теорії держави і права, що можна визначити як одним із перспективних наукових напрямів розвитку сучасних правових систем [14].

Варто наголосити, що згадана проблематика теоретико-методологічних засад правових стратегій стикається з іншими філософськими і правовими науками й має вагому інтеграційну складову. Так, розглядаючи з певною часткою абстрагованості походження, філософсько-правове наповнення і функціонування правових стратегій, слід виділити політичний і психологічний аспекти у методології правових стратегій. Такі стратегії впливають на правосвідомість як на нормотворчий базис права, що не в усіх випадках відіграє провідну роль стосовно таких понять, як «правова тактика» і «правова стратегія», які найбільш яскраво виявляються у правотворчості і правореалізації, про що буде розглянуто у наступних розділах нашого дослідження. Згадану вище думку можна відшукати у науковців-правників [15, 16], які зіставляють й ототожнюють правову політику і правові стратегії з правосвідомістю, тобто з правовою тактикою. Звідси скористаємось хрестоматійним прикладом нерозуміння пересічними громадянами законів, а також перебільшену значимість для особистості нормативно-правового акта, який може і не задовольнити правоочікувань громадян та інших суб'єктів права. Отже, у правотворчості законодавцю слід вибудовувати правову стратегію винятково на загальних напрямках правової свідомості суспільства. Правові ідеї хоч і походять із людського мозку, однак джерелами їхньої появи вважають соціальне, економічне і політичне навколишнє середовище, повсякденна особистісна і суспільна діяльність людей, у процесі якої індивідууми збагачуються, змінюються, концентруючи результати правової практики. Іншими словами, як на правову тактику, так і на правову стратегію потужний вплив справляє суб'єктивний фактор.

Таким чином, за політико-психологічною методологією правових стратегій очільник держави, наприклад, має обов'язково враховувати економічні умови, що склалися в суспільстві, у процесі реформування галузі сільського господарства, або інтенсивність соціальних процесів, викликаних зростанням рівня криміногенних показників у

державі, під час перетворень правоохоронної системи. Однак і ці напрями можна вважати суб'єктивним фактором, що розробляються апаратом глави держави з урахуванням об'єктивних умов дії правових стратегій у державній правовій системі.

Література

1. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/.../UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf
2. Стратегія сталого розвитку України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sd4ua.org/.../Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2020.
3. Стратегія національної безпеки України в умовах радикальних змін внутрішнього і зовнішнього безпекового середовища: засідання круглого столу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1726>. 2015. 23.01.
4. Рабінович П.М., Добрянський С.П., Гудима Д.А. та ін. Філософія права: проблеми та підходи; за заг. ред. П. М. Рабіновича. – Львів: Льв. нац. ун-т ім. І. Франка, 2005. – 332 с.
5. Вступ до теорії правових систем: монографія / [за ред. Зайчука О.В., Оніщенко Н.М.]. – Київ: Юридична думка, 2006. – 430 с.
6. Завальнюк В.В. Антропологічне осягнення правової реальності: юриспруденція на перетині епох: монографія. – Одеса: Юридична література, 2012. – 208 с.
7. Мінькович-Слободяник О.В. Юридична стратегія і тактика в правовій політиці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24310/13-Minkovich.pdf?sequence=1>
8. Пархоменко Н.М. Джерела права: проблеми теорії та методології. – К.: Юрид. думка, 2008. – 326 с.
9. Вступ до теорії правових систем: монографія / [за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко]. – К.: Юридична думка, 2006. – 432 с.
10. Щокін Ю.В. Міжнародно-правовий звичай: проблеми теорії і практики: монографія. – К., 2012. – 456 с.
11. Основи права України: навчальний посібник / [за ред. В. Л. Ортинського]. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Львів: Оріяна-Нова, 2015. – 365, [2] с.
12. Зайчук О.В., Журавський В.С., Оніщенко Н.М., Тимошенко В.І., Бобровник С.В. Вступ до теорії правових систем: монографія / Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Київ: Юридична думка, 2016. – 431 с.
13. Академічний тлумачний словник української мови. Онлайнова версія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/>
14. Мінькович-Слободяник О.В. Юридична стратегія і тактика в правовій політиці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/24310/13-Minkovich.pdf?sequence=1>
15. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: монографія. – Харків: Факт, 2003. – 328 с.

16. Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Парламентське видво, 1999. – 248 с.

Анотація

Копиленко П. О. Філософсько-правова проблематика правових стратегій. – Стаття.

У статті розглянуто методологію дослідження правових стратегій у контексті концептуальних положень теорії держави і права. Подано філософсько-правове трактування дефініції «правові стратегії» як одного із фундаментальних правових категорій теорії держави і права. Визначено правову стратегію і як правовий напрям розвитку організації чи підприємства, і як узагальнення правових орієнтирів і правових обмежень, що визначають напрями розвитку відповідно до поставленої мети. Розглянуто правові стратегії як певний, а в деяких випадках і конкретизований набір правових правил, якими керується організація у прийнятті управлінських рішень.

Ключові слова: правова стратегія, теорія держави і права, методологія дослідження, фундаментальні правові категорії, правові ідеї, правоочкування.

Аннотация

Копыленко П. А. Философско-правовая проблематика правовых стратегий. – Статья.

В статье рассмотрены методология исследования правовых стратегий в контексте концептуальных положений теории государства и права. Подано философско-правовое трактовка дефиниции «правовые стратегии» как одного из фундаментальных правовых категорий теории государства и права. Определены правовая стратегия и как правовое направление развития организации или предприятия, и как обобщение правовых ориентиров и правовых ограничений, определяющих направления развития соответствии с поставленной целью. Рассмотрены правовые стратегии как определенный, а в некоторых случаях и конкретизирован набор правовых правил, которыми руководствуется организация в принятии управленческих решений.

Ключевые слова: правовая стратегия, теория государства и права, методология исследования, фундаментальные правовые категории, правовые идеи, правоочкування.

Summary

Kopylenko P. O. Philosophical and legal issues of legal strategies. – Article.

The article deals with the methodology of research of legal strategies in the context of the conceptual provisions of the theory of state and law. The philosophical and legal interpretation of the definition of "legal strategies" as one of the fundamental legal categories of the theory of state and law is presented. The legal strategy and as a legal direction for the development of an organization or enterprise are defined, as well as a generalization of legal guidelines and legal constraints that determine the directions of development in accordance with the goal. The legal strategies are considered as certain, and in some cases, a specified set of legal rules that govern the organization in making managerial decisions.

Key words: legal strategy, theory of state and law, methodology of research, fundamental legal categories, legal ideas, law waiting.